

Falchs

24

Grup de divulgació
de la història de Fals

ASSOCIACIÓ
CULTURAL
RECREATIVA

FULLS DE DIVULGACIÓ DE LA HISTÒRIA DE FALS

MARÇ 2006, NÚMERO 24

Mas Boixeda (Zona. part)

El primogènit del Joan Torra i la pubilla Beneta Palomas va ser el Gaspar, que va adoptar el cognom Torras del Galí, sent la casa també anomenada així. El març de 1595 el Gaspar va fer capitols amb Magdalena, una filla del mas Cirera o Massana, de Rajadell. El Joan Torra va nomenar hereu al fill, reservant-se l'usdefruit dels béns i la quantitat de 300 lliures a lliure disposició. El dot de la noia va ser de 220 lliures i l'aixovar va consistir en dues caixes de noguer, una flassada de llana blanca, mitja dotzena de torcaboques (tovallons), mitja de tovalloles, un parell de llençols i un mantell d'estamenya. Quan el Gaspar va deixar aquest món, la seva vídua va quedar usufructuària i va intervenir en algunes operacions de crèdit, per exemple el 1632 en la venda d'un censal de 200 lliures al mercader manresà Miquel Gallart, o el 1638 en un censal de 95 lliures venut al propietari del mas Serra. El 1641 va llogar per tres anys pel preu de 39 lliures al seu fill Joan un camp i una vinya de 10 quarteres. Aquest Joan es va casar amb la Valentina del mas Grau del Sebastià. A més d'aquest xicot, el Gaspar i la Magdalena tenien una filla, l'Eulàlia, i tres fills més, el Jaume, el Pau i el Pere Màrtir, aquest darrer l'hereu.

Pere Màrtir Torras del Galí va ser batejat a la pica de la parròquia de Sant Vicenç el dia u de juny de 1605 pel rector Antoni Ubach. Li van ser padrins Pere Rambertus i Leonor Botana. El 1626 es va casar a l'església de Rajadell amb Magdalena, filla de Jaume Centellas, del mas Centelles de Sant Amanç. Cinc anys més tard va reconèixer davant de notari que el seu sogre li havia abonat les 300 lliures del dot que li havia promès.

El Pere va esdevenir una persona d'una certa influència quan va ser nomenat "baciner" de l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona. El baciner era l'encarregat de passar per les cases a recollir les almoines, i gaudia d'importants privilegis, ja que l'Hospital era una institució que estava sota la protecció del mateix rei d'Espanya. A l'arxiu Boixeda es conserva un pergami amb les credencials del seu càrrec. Entre d'altres privilegis, el portador tenia el dret de posar a la porta de casa seva l'escut reial, en senyal de salvaguarda i protecció. Els baciners no podien "ésser presos, marcats, assotats, ni molestats de paraula ni de fet" per cap persona ni autoritat, i també estaven exempts de pagar "pontatge, barra e barca", els peatges que es pagaven en aquell temps per creuar rius o entrar a les ciutats.

El 1641, Pere Màrtir va arrendar per 5 anys una peça dita el Clot del Tossal a l'amo del mas Serra per 18 lliures. El mateix dia va arrendar un hort dit "lo codro dels xipres", a raó de 10 rals cada any, a l'amo del mas Subirana. Aquest li va fer un avenç de 6 quarteres de blat. El 1641 va cobrar alguns deutes; 100 lliures de Bartomeu Puigdel·lívol, de Camps, i 70 lliures de Mateu Bastardes. El 1643, amb els diners que va aportar la seva consogra de Boixeda, va poder recuperar les herbes de l'heretat alienades a l'amo de Montconill per 62 lliures, i també quitar uns camps que havien estat venuts a carta de gràcia a l'amo del mas Serra per 183 lliures. L'economia no es va refer del tot, perquè el 1646 va haver de comprometre's amb un violari de 91 lliures a favor del mercader de Cardona Agustí Castellet, que representava una feixuga càrrega de 13 lliures anuals. Més endavant es va reconvertir el violari en un censal mort de 240 lliures. Posteriorment, aquest censal va ser reventut a les Quotidianes de la Seu, i no va ser quitat fins el 1710.

Vista general

La pubilla Elisabet Torres del Galí va casar-se amb Joan Miquel Boixeda. Aquest jove havia nascut el 10 de gener de 1628 i era fill de Jaume Miquel Boixeda i de Joana, els propietaris d'un mas de Castelltallat anomenat Boixeda. No coneixem els detalls del contracte matrimonial, però suposem que el gendre va fer una injecció de diner fresc dins de l'heretat Torres del Galí, ja que a partir del moment que ell va entrar en aquella casa, el nom d'aquesta va canviar i va passar a dir-se Boixeda. Curiosament però, el cognom dels descendents del Joan Miquel i l'Elisabet va ser Galí. Hem recollit notícies dels casaments de cinc filles de la parella; la Magdalena es va casar amb Gaspar Escura,

un pareire de Sant Martí Sesgaioles, l'Elisabet amb Joan Bover, de Marganell, la Margarida amb Magí Biarnès, un traginer de Sallent, l'Anna amb Josep Casanovas, de Seguer, i la Francesca amb Jaume Planell. Els dots van oscil·lar entre 130 i 225 lliures.

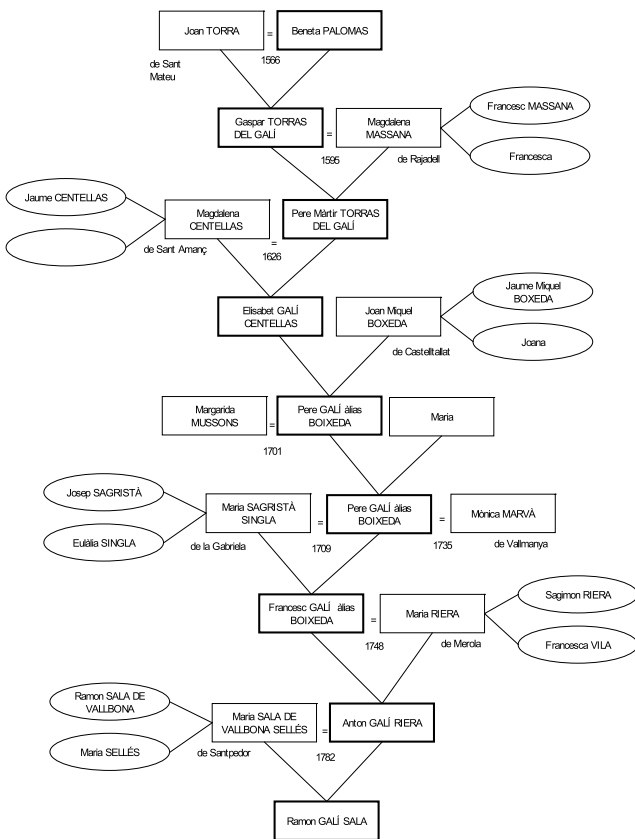
L'heretat va passar a Pere Galí, àlies Boixeda, el qual es va casar tres vegades. Amb la segona dona, la Maria, va tenir els fills. Cap al final de la seva vida es va tornar a casar amb una vídua, la Margarida Mussons, d'Òdena. Era un matrimoni entre persones amb experiència, ja que la vídua també havia estat casada en dues ocasions anteriors. En primer lloc (1680) amb Pere Biadiu, de Camps, en segon lloc (1692) amb Domingo Serra, del mas Serra de Fals, i en

ble que deuria haver amassat amb el seu treball i amb la legítima que li va haver de pagar el seu germà Pere, l'hereu.

Pere Galí va esdevenir el següent amo cap a l'any 1715. El 1709 havia celebrat núpcies amb una noia del mas Gabriela, una heretat d'una categoria equivalent a la seva. La mestressa de la Gabriela va prometre a la seva filla Maria 400 lliures de dot, 300 al comptat i la resta al cap de l'any. Tenim constància de cinc fills seus; el Francesc, el Pere, la Maria, el Joan i el Magí. El Pere va enterrar la primera dona i, seguint la tradició familiar, va buscar una segona dona per fer més passadors els anys de la vellesa. En el seu dietari, el Pere va escriure el següent: «...el 26 de abril de 1735, jo Pere Galí vidu me so promes ab Monica Marva, vídua de Geroní Coll, pages de Sant Salvador de Torruella...» La coneixença amb la Mònica venia de lluny, perquè el 1727 aquesta i el seu home van comprar a carta de gràcia per 40 lliures, dues estances dins de la masia Boixeda; una de les cambres de la sala i una altra a les golfes, inclòs el dret de fer servir la cuina i altres espais comuns de la casa. El 1732, la parella de rellogats va marxar a Copons, però en quedar vídua la Mònica, el Pere li va proposar matrimoni.

El Pere Galí va passar per les angúnies típiques de cada cap de casa a l'hora de pagar els deutes que heretaven dels seus avantpassats. Així, el 1728 es va trobar amb una reclamació de 200 lliures per part de la senyora Ignàsia, muller del doctor en medicina Joan Panat. Però alguns dels creditors eren més temibles, ja que tenien estratègies contundents per reclamar els diners. Ens referim a les ordres religioses o als capítols de preveres de les parròquies. El 1733 va ser amenaçat pel Raimon de Marimon, Bisbe de Vic, amb la pena d'excomunicació major si no pagava de seguida les pensions endarrerides d'un censal de la parròquia de Sallent. El 1748 va rebre una amenaça similar per part del Domer de la Seu de Manresa si no pagava les 160 lliures de pensions d'un censal de la parròquia de Santa Maria de Prats del Rei. La por de que li fos llegida l'ordre d'excomunicació des de la trona de l'església de Fals, un diumenge davant de tothom, eren una raó de pes per pagar els deutes sense demora.

A les velleses es va veure embolicat en un plet judicial contra la Gertrudis Moncunill, la mestressa del mas veí. Es veu que el 1725 el Pere va avalar un préstec de 50 lliures que va fer el Moncunill a un tal Biadiu de Camps. Si no es tornaven els diners, el pacte estipulava que l'amo de Montconill es podia resquitar fent pasturar el seu ramat dins de les terres del mas Boixeda. Sembla ser que el ramat va ser-hi des del 1725 fins el 1735, i aleshores el Boixeda va considerar que el ramat havia fet excessiva despesa i va reclamar a la vídua Gertrudis 200 lliures en compensació. L'octubre de 1748 la causa va entrar a la Cort de Cardona i es va allargar fins el juliol de 1755. Com que el 1750 va morir el Pere, va continuar la lluita el seu hereu Francesc. No volem ni imaginar el que van gastar en advocats i procuradors les dues parts en litigi durant els set anys que es va allargar el conflicte. Van acabar fent el que havien d'haver fet el primer dia, van nomenar dos àrbitres i el març

tercer lloc amb el Pere Galí (1701). Les 75 lliures del seu dot van anar passant d'un marit a l'altre, successivament.

L'amo de Boixeda va ser una persona important del poble, com ho prova el fet que va ser nomenat Batlle de Fals en tres ocasions, el 1685, el 1697 i el 1700. El Batlle era l'autoritat local màxima i el seu mandat era d'un trienni. De l'activitat econòmica en el període en què va ser cap de casa, consta que va quitar dos censals, un de 95 lliures i un altre de 240 lliures, i que es va endeutar el 1699 venent un censal de 100 sous de pensió anual a Josep Fontanet, del mas Sant Andreu de Fals. El 1709 va casar la Maria amb Miquel Perarnau, un daurador de Sabadell, el 1727 la Teresa amb Silvestre Soler, un pagès de Sant Iscle, i el 1722 el Joan amb la filla única de Francesc Xavier Manxarell, un manyà de Manresa. En aquest darrer enllaç, el Joan Galí va fer una aportació de 700 lliures, una quantitat considera-

de 1756 van signar una concòrdia. El Boixeda es va accontentar amb 115 lliures.

Cobert construït per Francesc Galí el 1790

En el testament que va fer a la rectoria el 1733, el Pere va nomenar hereu al seu fill gran Francesc. Després de morir, es va fer l'inventari dels béns que va deixar el difunt. L'inventari és ben interessant, però és massa llarg, de manera que ens limitarem a citar un parell de coses. A l'estable hi havia un rossí roig, una mula vella i coixa, una somera amb un pollí, i un bou flac de vuit anys d'edat. A les golfes hi havia 5 quarteres de blat, 10 quarteres de glans d'alzina i roure, dues roves de cànem per pentinar, 10 forcs de cebes, 5 dotzenes de rams de fil d'estopa i de bri per bugadejar.

Francesc Galí va prendre possessió de l'herència el 1750, herència que li havia promès el pare quan va fer capítols el 1748 amb la seva futura muller, la Maria Riera de Merola. Els pares de la noia eren els propietaris del mas de la Riera i van donar a la filla un dot de 600 lliures i un bon aixovar. El Duc de Cardona, que aleshores tenia residència a Madrid i parlava castellà, va nomenar al Francesc "síndico" pel trienni que començava el 1766. L'antic sistema de regir els poble de Catalunya havia desaparegut i amb el decret de Nueva Planta s'havia unificat amb la resta d'Espanya. La situació econòmica dels propietaris rurals en general va millorar i la casa de Boixeda va poder alliberar-se de la majoria de càrregues. En vida del Francesc es van quitar sis censals amb un capital total de més de 300 lliures. La bonança va permetre també invertir en la finca i fer obres a la casa. Un corral mig enrunat que hi havia al darrera de la casa va donar lloc a un cobert amb un arcada àmplia, sobre la qual hi ha posada una pedra que porta gravat el nom de l'amo i l'any 1790. A la família que va crear la Maria i el Francesc hi trobem la Margarida, casada amb Miquel Vilanova de Sant Mateu, la Maria que ho va fer amb Francesc Marvà de Valmanya, la Rita amb Josep Pla de Sant Martí, la Francesca amb Francesc Selva de Valmanya, a més dels nois Anton i Francesc. Els dots de les filles van ser tots de 300 lliures.

El maig de 1782 Anton Galí Riera va contractar matrimoni amb Maria Sala de Vallbona, una filla d'una casa important del terme de Santpedor. A l'hora de casar-se, el

pare el va designar hereu, amb les clàusules acostumades. El pare es reservava per a si l'usdefruit de l'heretat mentre visqués, així com 2.500 lliures en diners per repartir-lo com volgués. Els sogres van oferir un dot de 750 lliures i dues calaixeres de noguer curulles de roba de tota mena. La descripció dels quatre vestits és detallada i ens dona una imatge de com vestien les noies pageses de casa rica. Un vestit constava de faldilles i gipó de domàs amb flor natural, caputxa de vellut i gavadina de griseta o domàs negre. El segon vestit era de mig carro d'or i la caputxa era de vel de monja. El tercer constava de faldilles de saia blava i un gipó de durantàs antisat. El quart vestit tenia les faldilles d'estamena forta, el gipó de sempredura, i la caputxa de baieta negra. L'explotació del bosc es va convertir en una de les fonts d'ingressos principals dels propietaris. El 1791, l'Anton va vendre a un de Manresa 500 càrregues de llenya, tallada i apilada a la vora del camí, a raó de 3 quintars per càrrega. En va fer 284 lliures. El 1801 va vendre a Francesc Bohigues, un cintaire de Manresa, 500 càrregues de llenya, per 178 lliures.

El 1810 es van fer algunes obres de millora al cos principal de la casa de Boixeda. Hi ha la llinda d'una finestra que dona al nord que porta aquesta data. Aquell mateix any va casar a la Maria, segurament l'única filla que tenia. La va donar en matrimoni a l'hereu del mas Carner, una propietat que termeneja amb Boixeda, però que pertany a Sant Mateu. A més d'un generós dot de 500 lliures, dues calaixeres, una amb escambellet i l'altra convertible en escriptori, i un aixovar digne d'una princesa, el pare va donar a la filla i al gendre un tros de terra a l'extrem de la propietat, perquè hi poguessin construir un molí fariner. El tros no era gaire gran, tenia una amplada de 100 passes i anava de cingle a cingle, però era un punt estratègic per poder aprofitar les aigües abundoses que baixaven de la riera de Fontanet. L'agregat de cases conegut actualment amb el nom de Molí del Carner, té doncs l'origen en aquesta donació.

Llinda del cobert

El primogènit de l'Anton va ser el Ramon, nascut el 1787, però la seva vida i la dels seus successors ja es poden trobar en la tercera part de la història del mas Boixeda.